

የኅብረተሰብአዊት ኢትዮጵያ
ጊዜያዊ ወታደራዊ መንግሥት

የፍትሕ ብሔር ይግባኝ መዝገብ ቁ 852/73
ታህሳስ 18 ቀን 1977 ዓ.ም.

የጠቅላይ ፍርድ ቤት

- ዳኞች፡—1
- 2
- 3
- 4
- 5

ይግባኝ ባይ፡— ሲኞራ ኢማ ቫካሮ
መልስ ሰጭ፡— የጉምጋክ ዋና መሥሪያ ቤት

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ውሳኔ ሰጥተናል ።

ው ሳ ኔ

የአሁን ይግባኝ ባይ ሐምሌ 23/1971 በተጻፈ ማመልከኛ የሽን ሸኪያቶ ኩባንያ ከመልስ ሰጭው ጋር በነበረው ክርክር በተፈረደበት ውሳኔ መሠረት ብር 14 181.01(አሥራ አራት ሺ አንድ መቶ ሰማንያ አንድ ብር ከዘሮ አንድ ሳንቲም) ለመልስ ሰጭው ከፍሎ ነበር ፤ ይህ ውሳኔ በውዝፍ ፍርድ ወሳኝ ጉባዔ ስለተሻረ ለት አፈጻጸሙም ከአሥመራ ወደ አዲስ አበባ ከፍተኛው ፍርድ ቤት እንዲሃወር ሁለታችንም ወገኖች ስለተስማማን ጉዳዩ ታይቶ በፍ/ሥ/ሥ/ 349 መሠረት የክፈለኛው ገንዘብ እንዲመለስልን ይደረግልን በማለት ለአዲስ አበባ ከፍተኛ ፍ/ቤት ጥያቄ አቅርበዋል ። ማመልከኛው ለመልስ ሰጭው ከደረሰ በኋላ የተለያየ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ሲያቀርብ ቆይቶ ሙሉ መልሱን እንዲሰጥ በመደረጉ በ26/5/72 የተጻፈ ሙሉ መልሱን ሰጥቷል ። የመልሱም ፍሬ ቃል በፍ/ሥ/ሥ/ ቁ.349 መሠረት አመልካች መጠየቅ ያለባቸው አሥመራ እንጂ አዲስ አበባ አደላም ፣ ወ/ሮ ኢማ ቫካሮ በትክክል ተወካዩን የወከሉ ለመሆናቸው የፍርድ ቤት ማስረጃ የለም ፣ ውክልና አዋቃይ ነው በተባሉ ሰው አማካይነት መፈጸሙ በሕግ በቂ አይደለም ፣ ስለውርሱና ስለ ስም አጠራርም የተሰጠው የምስክርነት ቃል የተዘበራረቀ በመሆኑ ለውርሱ በቂ ማስረጃ አድርገን እንወስደውም ፣ ለሾን ሸኪያቶ ኩባንያ ወራሽ ለመሆኗ ማስረጃ ሳይቀርብ የፈረሰውን ኩባንያ ንብረት ልትጠይቅ አትችልም ፣ ግለሰቦቹና ኩባንያው የሚገናኙበት አልተገለጸም ፣ ኢማ ቫካሮ ለሊና ቫካሮ እህት ነች ስትባል በዘመድ ይወረስ ቢሆን የሊናን ንብረት ከመውረስ አልፎ የእህቷን ባል የፕየሮ ፓድሌን ንብረት የምትወርስበት ሕጋዊ ምክንያት የለም ፣ ወርሱን ለመቃወም እንችላለን የሚል ነው ። በተጨማሪም ገንዘቡን በፈቃዳቸው የከፈሉ በመሆናቸው እንዲመለስ መጠየቅ አይችሉም ፣ ገንዘቡ የተያዘውም በሞዴል 85 ሲሆን ከሰድስት ወር በኋላ በደንበኛ ደረሰኝ ካልተተካ የገንዘብ መጠየቂያ ሰነድ ሊሆን አይችልም ብለዋል ።

የሥር አመልካች ወኪልም በበኩላቸው ጥያቄው በፍርድ የተወሰደ ገንዘብ ፍርዱ ስለተሻረ ይመለስልን የሚል በመሆኑ ማንነታችንን ለመቃወም አይችሉም አፈጻጸሙም ወደ አዲስ አበባ የተጻፈው በፈቃዳችን ለመሆኑ ከመዝገቡ ላይ

ይገኛል ። የምስክርነት ቃልና የስም አጠራርም መዘባረቅ ይታይበታል የተባለው አጥጋቢ ክርክር አይደለም፤ አጠራሩም ሆነ ውክልናው የኢጣሊያ ደንብ በማፈቅ ደው መሠረት የተፈጸመ በመሆኑ ተቃውሞው አጥጋቢ አይደለም፤ አመልካችዎ ወራሽ የሆኑት በአውራጃ ፍ/ቤት በመሆኑ ተጠሪ ተቃውሞ ከአላቸው መቃወሚያቸውን እዚያው ያቅርቡ እንጂ እዚህ ውሳኔውን ሊቃወሙ አይችሉም፤ የኩባንያው ባለቤት ወራሾች የኩባንያውን ንብረት ለመጠየቅ ይችላሉ ገንዘቡንም የከፈለነው በፍርድ ተገድዶ እንጂ በፈቃዳችን አይደለም፤ የሚል የመልስ መልስ ሰጥተዋል ።

አመልካች ክርክራቸውን ካቀረቡባቸው ማመልከቻዎች ጋር የተለያዩ ሰነዶችን በማስረጃነት በማያያዝ አቅርበዋል ። እነዚህም ማስረጃዎች የሸን ሸኪያቶ ኃላፊነቱ የተወሰነ የግል ኩባንያ ባለቤቶች 1ኛ. ፒየሮ ፓድሌ፣ 2ኛ. ሊና ቫካሮ መሆናቸውን የሚገልጸው የንግድ ድርጅት መመሥረቻ ጽሑፍ፣ የአሥመራ አውራጃ ፍ/ቤት በፍ/መ/ቁ. 433/68 ኢ.ማ ቫካሮ የዚሁ ንግድ ድርጅት ባለቤት የነበሩት የፒየሮ ፓድሌና የሊና ቫካሮ ወራሽ መሆናቸው ተረጋግጦ የተወሰነበት ግልባጭ፣ አሥመራ ያስቻለው ጠቅላይ ፍ/ቤት ሸን ሸኪያቶ ኩባንያ ከሌሎች ሁለት ግለሰቦች ጋር እያንዳንዳቸው ብር 14181.01 ለንምሩክ እንዲከፍሉ የወሰነበት ግልባጭ፣ የፒየሮ ፓድሌና የሊና ቫካሮ ወራሽ በሆንኩት መሠረት ከጉምሩክ የሚደርሰኝን ብር 14181.01 እንዲቀበሉልኝ ለሶሊኞ ውክልና ሥልጣን ሰጥቶአለሁ በማለት ኢ.ማ ቫካሮ የጸፉትን በማያያዝ አቅርበዋል ።

የከፍተኛው ፍ/ቤት የሁለቱንም ወገኖች ክርክርና ማስረጃ ከመረመረ በኋላ ጥያቄው አዲስ አበባ አይታይም ለተባለው ተቃውሞ እንኳን ግራ ቀኝ ተስማም ተው እንዲተላለፍ አድርገውና አሥመራ ያለው ፍ/ቤት በውክልና ስያሜ ስለሌለውም እንኳን አፈጻጸሙን ለማየት እንችላለን፤ ስለ ውክልናው የቀረበውን ተቃውሞ እንዳየነውም ቢሆን በውጭ ጉዳይ ሚኒስቴርና በኢትዮጵያ አምባሲ አማካይነት ተረጋግጦ የቀረበ በመሆኑ ተቃውሞው ውድቅ ነው፤ ገንዘቡ የተወሰደው በአፈጻጸም በመሆኑ ይህንን ጉዳይም ለማስመለስ በአፈጻጸም ለመጠየቅ ይቻላል፤ ኩባንያ ቢፈርስ ባለቤቶች የኩባንያውን ንብረት ለመጠየቅ ይችላሉ፤ የኩባንያው ባለንብረት ፔየሮ ፓድሌና ሊና ቫካሮ መሆናቸው ታውቋል፤ ሞዴል፣ 85 ከስድስት ወር በላይ አያገለግልም የሚለው መ/ቤቱ ለራሱ ማድረግ ያለበትን የሚጠቁም እንጂ በይርጋ ሶስተኛ ወገኖች ገንዘቡን እንዳይጠይቁ የሚያግድ አይደለም፤ የስም አጠራሩም የፈረንጆችን ሥርዓት በመከተል የተፈጸመ እንጂ ስህተት ሆኖ አይደለም፤ አመልካችዎ ለእህትዎና ለእህትዎ ባልም ወራሽ ነች ተብሎ የታወቀበትን የአውራጃውን ፍ/ቤት ውሳኔና የቀረበውን ተቃውሞ እንደተመለከትነው በእርግጥም ተቃውሞው እዚህ መቅረብ የሚገባው አልነበረም « ነገር ግን የወራሽነት ማስረጃው ከኢትዮጵያ የፍትህ ብሔር ሕግ ውጭ የተወሰነ ከሆነ ደግሞ ሕገወጥ ስለሚሆን ሕገ ወጡን ውሳኔ ከሥራ ላይ ለማዋል አይቻልም፤ ምክንያቱም የኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች የሚሠሩት በኢትዮጵያ ሕግ መሠረት ስለሆነ ነው » ከአለ በኋላ የአውራጃው ውሳኔ ከፍ/ብ/ቁ. 844/3 ለና 845 መንፈስ ውጭ ባልሚስቱን ሚስት ባሏን እንደሚወርስ ተደርጎ የተወሰደው ያለአግባብ ነው በማለት ተችቶ አመልካችዎ ማግኘት የሚገባት የእህቷን የሊና ቫካሮን ድርሻ እንጂ የእህቷን ባል ድርሻ ልታገኝ ስለማይገባት የፒየሮ ፓድሌ ድርሻ ለመንግሥት ሊቀርና ግማሹ ለአመልካችዎ ሊሆን ይገባል ሲል ወስኗል ።

በዚህ ውሳኔ ላይ ሁለቱም ወገኖች ይግባኝ ጠይቀዋል ። በዚህ መዝገብ ኢ.ማ ቫካሮ ይግባኝ ያለቸው ወራሽነቱ በፍርድ ቤት ከታወቀ ዘንድ ሙሉ ገንዘቡ

እንዲከፈለኝ ሊወሰንልኝ ሲገባ ግማሹ እንዲቀር የተደረገው ያለአግባብ ነው የሚልና ለውርሱም ሕጋዊ ወራሽ መሆኗን ገልጸ የምትጠይቅበት ሲሆን የሥር ተጠሪው ደግሞ በፍ/ይ/መ/ቁ. 890/73 የበኩሉን ይግባኝ አቅርቧል ። ለይግባኝ ምክንያት ያደረገውም ወለድ ክፈሉ የተባልኛው ያለአግባብ ነው ፣ ገንዘብ በውርስ ገቢ ሲደረግ መውሰድ ያለበት ጉምሩክ መሆን ሲገባው ገንዘብ ሚኒስቴር ተሳሳቦ ያስገባው የተባለው ያለአግባብ ነው ፣ ክርክር በቀረበበት ገንዘብም እስከአሁን ሕጋዊ ወራሽ ስላልቀረበ መጠየቅ የለብንምና የከፍተኛው ፍ/ቤት ውሳኔ ይለወጥልን የሚል ነው ። ሁለቱም ወገኖች መልስ እንዲሰጣቸውበት ሲደረግ ያቀረቡት መልስ ከዚህ ቀደም በከፍተኛው ፍ/ቤት ያቀረቡትን ክርክር የሚደግም በመሆኑ እዚህ ላይ እንደገና ማስፈር ተገቢ ባለመሆኑ አልፏል ።

በግራ ቀኝ መካከል ያለው ክርክርና ማስረጃ በአጭሩ ከዚህ በላይ የተገለጸው ነው ። በን ሸኪያቶ የተባለው ከባንያ የጉምሩክን ደንብ ተላልፏል ተብሎ ብር 14181.01 ለጉምሩክ እንዲከፍል በአሥመራ ጠቅላይ ፍ/ቤት ተወስኖ ይህንን ገንዘብ ለጉምሩክ የከፈለ ሲሆን በሥረ ነገሩ ክርክሩ ለውዝፍ ፍርድ ወሳኝ ጉባዔ ቀርቦ የጠቅላይ ፍ/ቤት ውሳኔ ተሸርክሏል ። ፍርድ ሲሻር በተሻረው ፍርድ መሠረት የተወሰደ ንብረት ወደ ነበረበት ቦታ እንዲመለስ ሥ/ሥ/ቁ. 349 ሶሌማክ በሸን ሸኪያቶ መብት ያገባኛል ባይ ኢማ ቫካር ገንዘብ ይመለስልኝ የሚል ጥያቄዋን በወኪል በሶሊኞ አማካይነት አቅርቧል ። በሸን ሸኪያቶ መብትም ያገባኛል በማለት ያቀረበችው ማስረጃ የዚህ ንግድ ድርጅት ባለቤት የነበሩት ፒየር ፓድሌና ሚስቱ ሊና ቫካር መሆናቸውን በጣሊያን ሕግ መሠረት ሚስት ወይም ባል ሲኖት እያንዳንዱን ተጋቢ የሚወርስ ወደታችና ወደላይ የሚቆጠር ተወላጅ ከለለ ወራሽ የሚሆነው በሕይወት ያለው ባል ወይም ሚስት ወይም የእነዚህ ዘመድ የውርስ መብት ያላቸው ሰዎች መሆናቸውን በመግለጽ እነዚህ የሸን ሸኪያቶ ድርጅት ባለቤቶች በየዘንጋቸው የሚመጣ ወራሽ ባለመታወቃቸው ቀደም የጥተውን ፓድሌን ሚስቱ ሊና እንደምትወርሰው እርሷም በተራዋ ስለጥተች እህቷ የሆነችው አመልካች መውረስ ያለባት በመሆኑ ይህንን አመልክታ የአሥመራ አውራጃ ፍ/ቤት ወራሽነቷን ያወቀላት መሆኑን የሚገልጸውን ውሳኔ ነው ። የከፍተኛው ፍ/ቤት ድርጅቱ ቢፈርስም የድርጅቱ ባለቤቶች የነበሩት ወይም ወራሾች የድርጅቱ ንብረት ነው የሚባለውን ከመጠየቅ የማይታገዱ መሆናቸውን ከወሰነ በኋላ የአመልካችዋን ጥያቄ ከፊሉን የጣለው ባል ሚስትን ፣ ሚስት ባልን የሚወርሱት በጣሊያን ሕግ እንጂ በኢትዮጵያ ሕግ አይደለም፣ የኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶችም መሥራት ያለባቸው በኢትዮጵያ ሕግ እንጂ በጣሊያን ሕግ ባለመሆኑ ኢማ ቫካር ከእህቷ ድርሻ አልፏ ፣ እህቷ ከባላ እንደምትወርስና በተራዋም ለእህቷ ለኢማ እንድታስተላልፍ የተደረገውን ውሳኔ ስለማንቀበል የድርጅቱ ንብረት ከፊሉ ለሚስት ወራሽ ማለትም ለአመልካችዋ እንዲሆን የባል ድርሻ ደግሞ ወራሽ ስለሌለው ለመንግሥት ይቅር የሚል ነው ፣ ይህ ፍርድ ቤትም ሁለቱን መዛግብት አጣምሮ በማየት በአንድነት ውሳኔ ሰጥቶበታል ።

ይህ ፍ/ቤት መዝገቡን እንደመረመረው የሸን ሸኪያቶ ከባንያ የፓድሌና የሊና ቫካር መሆኑን ፣ ድርጅቱ ቢፈርስም የዚህ ድርጅት ንብረት የነበረውን ባል ንብረቶች ተከታትለው ለመጠየቅ መብት ያላቸው መሆኑን ኢማ ቫካርም ለሶሊኞ የሰጠችው ውክልና ሕጋዊ መሆኑንና ሌሎችም በጉምሩክ መ/ቤት ቀርበው የነበሩትም መቃወሚያዎች በተገቢ ሁኔታ ውድቅ የተደረጉ መሆናቸውን ደርሶ በታል ። ሆኖም ይህ ፍ/ቤት በተለየ ሁኔታ ውሳኔ ሊሰጥበት የሚገባው የከፍተኛው ፍ/ቤት ስለ ኢማ ቫካር ለፒየር ፓድሌና ለሊና ቫካር ወራሽ ሆኖ መቅረብ በተሰጠው ውሳኔ ላይ ነው ።

የኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች ለአሠራራቸው መሠረት ማድረግ የሚገባቸው የኢትዮጵያን ሕግ እንጂ የውጭ ሀገርን ሕግ እንዳልሆነ የከፍተኛው ፍርድ ቤት የተቸው በሚገባ ነው ። በኢትዮጵያ ሕግም ባል ሚስትን ሚስት ደግሞ ባልን ለመውረስ የማይችሉ መቻላቸውም የፍትሕ ብሔር ሕጎችንን ለተመለከተው ግልጽ ነው ። የአሥመራ አውራጃ ፍርድ ቤት የጣሊያንን ሕግ መሠረት በማድረግ ሊናባከርን ባሏን ፒየር ፓድሌን ትወርሳለች በማለት በመወሰኑም ሊከተለው የማይገባውን ሕግ በመከተል ከሕጎችን ጋር የማይጣጣም ውሳኔ ሰጥቷል ። ለአመልካችዎም ወራሽነት መሠረት የሆነው የውርስ ማስረጃ ይኸው የአሥመራ አውራጃ ፍርድ ቤት ነው ። ሆኖም ፍርዱ ወይም ውሳኔው ሥልጣን በአለው በኢትዮጵያ ፍርድ ቤት የተሰጠ እስከሆነ ድረስ ይህ ፍርድ ትክክል ሆኖ ካልተገኘ ሊተችበትና ፍርዱ ሊለወጥበት የሚቻልበት ሥርዓት አለው ። በፍርዱ ውስጥ ተከራካሪ የሆኑ ወገኖች ውሳኔው ሕጋዊ አይደለም ከአሉ የማሰለጠጥ ፅድል ያላቸው ጉዳዩን በይግባኝ በማሰማት ነው ። ተከራካሪ ያልሆኑ ፣ ግን ፍርዱ የሚመለከታቸው ወገኖች ደግሞ ውሳኔውን መቃወም የሚችሉት እፈረደው ፍርድ ቤት ዘንድ በመቅረብ መቃወሚያቸውን በማሰማት ነው ። ከዚህ ውጭ ግን አንድ ፍርድ ማስረጃ ሆኖ በቀረበ ቁጥር የያዙትን ክርክር ወደ ጉን በመተው በማስረጃነት በቀረበው ፍርድ ሕጋዊ መሆንና አለመሆን ላይ ክርክር እየተነሳ ፍርድ ቤቶችም ይህንን እያስተናገዱ ፍርዱን በመሻር ወይም በማጽደቅ የበኩላቸውን ውሳኔ የሚሰጡ ከሆነ የመቃወሚያ ማቅረቢያና የይግባኝ ማሰሚያ ሥርዓትን መደንገጥ ትርጉም የለሽ ይሆናል ። የአሥመራ አውራጃ ፍርድ ቤት የውርስን ክርክር የመስማት ሥልጣን ያለው ፍርድ ቤት ሲሆን ይህ ፍርድ ቤት የሰጠው የውሳኔነት ማስረጃ ውሳኔም የኢትዮጵያን ሕግ የተከተለ አይደለም ተብሎ በይግባኝ አልተሻረም ። የጉምሩክ መ/ቤትም ተከራካሪ ባይሆንም የተሰጠው የውሳኔነት ማስረጃ ጥቅሜን የሚነካ ነው የማል ኮሆን ይህ ውሳኔ እንዲሻርለት በሥ/ሥ/ቁ. 358 መሠረት መቃወሚያ ማቅረብ ነበረበት ። ከዚህ ውጭ ግን አሁን በተደረገው ሁኔታ የአውራጃው ፍርድ ቤትን ውሳኔ ሕጋዊነት ለመቃወም የሚያስችለው ሕጋዊ መንገድ የለም ። በመሆኑም የአሥመራ አውራጃ ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ ሕጋዊ አይደለም በማለት የሚሰነዘረው ከትችትነት ወይም ዲክተም « ከመሆን አልፎ ሕጋዊ ውጤት ተሰጥቶት በከፍተኛው ፍርድ ቤትም ሆነ በጠቅላይ ፍርድ ቤት ሊሻር አይችልም ። በመሆኑም የአሥመራ አውራጃ ፍርድ ቤት ውሳኔ ሕጋዊ አለመሆኑ ቢታመንበትም ይህን ውሳኔ በሥርዓቱ ተጠቅሞ እንዲለወጥ ባለመደረጉ ፣ አሁን በማስረጃነት ሲቀርብ ሕጋዊ አይደለም ተብሎ እንዲሻር ቢደረግ ጠቅላላ ሥርዓትን የሚያፋልስ በመሆኑና ከጥቅሙም ጉዳቱ የሚያመዘን በመሆኑ ውሳኔውን እንዳለ በመውሰድ አመልካችዎ ኢማ ቫካር የሊና ቫካርና የፒየር ፓድሌ ወራሽ ነት የተባለውን በመቀበል ሽን ሸኪያቶ ኩባንያ ለጉምሩክ የከፈለው ዋና ገንዘብ ማለትም ብር 14181.01 (አሥራ አራት ሺህ አንድ መቶ ሰማንያ አንድ ብር ከዚህ አንድ ሳንቲም) በውሳኔነቷ እንዲመለስላት ወስነናል ።

ውሳኔው በዚህ መሠረት የተሻሻለ መሆኑን እንዲያውቀውና በዚህ መሠረት እንዲያስፈጽም የዚህ ውሳኔ ግልባጭ ለከፍተኛው ፍርድ ቤት ይተላለፍ የውርሱን ጉዳይ የተመለከተው የአሥመራ አውራጃ ፍርድ ቤትም የዚህን ውሳኔ ግልባጭ እንዲያውቀው ይደረሰው ። ኪሳራና ወጭ ሁለቱም ወገኖች ይቻቻሉ ።

ይህ ውሳኔ በጠቅላይ ፍርድ ቤት ፓናል ችሎት ዛሬ ታኅሳስ 18 ቀን 1977 በሙሉ ድምፅ ተሰጠ ።

የውጭ አገር የፍትሐብሔር ሕጎች በኢትዮጵያ
ፍርድ ቤቶች ስለአላቸው ተፈጻሚነት

በፍትሐብሔር ይግባኝ መዝገብ ቁጥር 852/73
የተሰጠውን ፍርድ መሠረት በማድረግ የቀረበ ትችት
በኢብራሂም ኢድሪስ *

መግቢያ

በመዝገብ ቁጥር 852/73 ጠቅላይ ፍርድ ቤቱ በሰጠው ፍርድ ውስጥ በአሥ መራ አውራጃ ፍርድ ቤት የተሰጠው ውሳኔ ከኢትዮጵያ ሕግ ጋር የሚቃረን ስለ መሆኑ አትቷል ። ይሁን እንጂ የፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ በሚፈቅደው መሠረት ውሳኔው ያልተለወጠ በመሆኑ ኢግ ቫካር የጊዥ ፍርድ ቤቱ ፍርድ ቤት የሥራ ፍርድ ቤቱ ሕግ ለውጭ ሕግ የሚገባውን ጠቅላይ ፍርድ ቤቱ ተቀብሎታል ።

በአውራጃው ፍርድ ቤት የተሰጠውን ውሳኔ በሚመለከት ጠቅላይ ፍርድ ቤቱ « የኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች ለአውራጃው መሠረት ማድረግ የሚገባቸው የኢትዮጵያን ሕግ እንጂ የውጭ አገርን ሕግ እንዳልሆነ የክፍተኛው ፍርድ ቤት የተቸው በሚገባ ነው ። . . . የአሥመራ አውራጃ ፍርድ ቤት የኢግ ሊያንን ሕግ መሠረት በማድረግ ሊፍ ቫካር ባሏን ፒየር ፖድሌን ትወር ሳለች በማለት በመወሰንም ሊከተለው የማይገባውን ሕግ ለመከተል ከሕጋዊነት ጋር የማይጣጣም ውሳኔ ሰጥቷል »¹ በማለት ተችቷል ።

ይህ በጠቅላይ ፍርድ ቤት የተሰጠው ትችት በጥልቀት ሲመረመር ከግል ኢንተርናሽናል ሕግ ጋር ግንኙነት ያላቸውን የሚከተሉትን ጥያቄዎች ያስነሳል ።

- 1/ አንድን የባዕድ ሁኔታ ያለበት ጉዳይ ለመወሰን አግባብነት ያላቸው የውጭ አገር ሕጎች ሆነው ቢገኙ እነዚህ የውጭ አገር ሕጎች በኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች ተፈጻሚነት ሊኖራቸው ይችላሉ ?
- 2/ የውጭ አገር ሕጎች በኢትዮጵያ ውስጥ ተፈጻሚነት ሊኖራቸው ይችላሉ ቢባል እነዚህ ሕጎች ከኢትዮጵያ ሕጎች ጋር በአኩልነት ደረጃ (Status) ሊታዩ ይችላሉ ?
- 3/ በኢትዮጵያ የባዕድ ሁኔታ ያለበት የተንቀሳቃሽ ንብረት ውርስ ጉዳይ መወሰን ያለበት በምን ሕግ መሠረት ነው ? ጊዥ ፍርድ ቤቱ በጥቅምት ጊዜ ይኖሩ በነበረበት በመደበኛ መኖሪያ ቦታ ሕግ (Lex domicilii) ወይንስ ዜጋ በኑበሩበት አገር ሕግ (Lex nationalis)?

በዚህ ትችት ውስጥ ክዚህ በላይ ለተመለከቱት ሶስት ጥያቄዎች መልስ ለመስጠት ተሞክሯል ።

I

የመጀመሪያውን ጥያቄ በሚመለከት በትድሚያ መገንዘብ ያለብን አንድ ጉዳይ አለ ። ይኸውም የማንኛውም አገር ፍርድ ቤት የሚገኝበትን አገር ሕጎች በሥራ የማዋል ግዴታ አለበት ።

እንዲሁም ከብዙ አገሮች ሕጎች መገንዘብ እንደሚቻለው አንድን የባዕድ ሁኔታ ያለበት ጉዳይ ለመወሰን አግባብነት ያላቸው የውጭ አገር ሕጎች ሆነው ቢገኙ ፍርድ ቤቶች እነዚህን የውጭ አገር ሕጎች ተፈጻሚ ያደርጋሉ ። ለምሳሌ ብዙ የምሥራቅና የምዕራብ አውሮፓ አገሮች በኢንተርናሽናል ሕጎቻቸው ውስጥ ፍርድ ቤቶቻቸው በውጭ ሕጎች መጠቀም እንደሚችሉ ሥልጣን ይሰጣሉ ።² ይሁን እንጂ እነዚህ በሥራ እንዲውሉ የሚደረጉ ሕጎች ፍርድ ቤቱ ከሚገኝበት አገር መንግሥት ፖሊሲና ከሕዝብ ጥቅሞች ጋር ተጻራሪ ሆነው መገኘት አይኖርባቸውም ።³

የአንድ አገር ፍርድ ቤቶች የሌላውን አገር ሕጎች በሥራ እንዲውሉ የሚደርጉት በተለያዩ ምክንያቶች ሆኖ እናገኘዋለን ። የሚከተሉትንም እንደምሳሌ መጥቀስ ይቻላል ።⁴

አንደኛ ፣ አንድ አገር በክልሉ ውስጥ የሚገኙ ፍርድ ቤቶች አግባብነት ባላቸው በውጭ አገር ሕጎች እንዲጠቀሙ ቢፈቅድ ለፍርድ ቤቶቹ የሚቀርቡ የባዕድ ሁኔታዎች ያለባቸው ጉዳዮች ትክክለኛ ውሳኔዎችን ያገኙ ዘንድ ሙሉ ፈቃድ ይኝነቱን እንዳሳዩ ይቆጠራል ። ለምሳሌ ሁለት ኢትዮጵያውያን ኬንያ በነበሩበት ጊዜ የመኪና ሽያጭ ውል ተዋውለዋል ። ከውሉም ጋር የተያያዘ አለመግባባት በመካከላቸው ቢፈጠር ጉዳያቸው መወሰን ያለበት በኬንያ ሕግ መሠረት እንደሚሆን ተስማምተዋል ። ሁለቱም ወገኖች ወደ ኢትዮጵያ ከተመለሱ በኋላ አንዱ በውሉ መሠረት ግዴታውን ባለሚሟላቱ ምክንያት ሌላው በአዲስ አበባ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ክስ መሠረተ ። በዚህም ጊዜ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን መወሰን ያለበት በኬንያ ሕግ መሠረት መሆን ይኖርበታል ። ምክንያቱም ውሉን ከሁሉም በፊት መገኘት የሚኖርባቸው ተዋዋይዎች በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ መንገድ በመረጡት ሕግ መሠረት ነው።⁵ ተዋዋይዎቹ ውሉቻቸውን በሚመለከት ተፈጻሚ ስለሚሆነው ሕግ መስማማት ይችላሉ ። ስምምነቱም ልክ እንደ ሕግ በተዋዋይዎቹ ላይ የአስገዳጅነት ጠባይ እንዳለው ይቆጠራል ።⁶ ፍርድ ቤቱ በኢትዮጵያ ሕግ የሚጠቀም ከሆነ ድርጊቱ ከውል ወገኖች ፍላጎት ጋር የተጻረረ ይሆናል ። እንዲሁም የክርክሩ ውጤት የኬንያ ሕግ በሥራ ውሉ ቢሆን ኖር ይደርስበት ከነበረው ውጤት የተለየ ሊሆን ይችላል ።

ሁለተኛ ፣ የባዕድ ሁኔታ ያለበትን ጉዳይ ለመወሰን አግባብነት ያላቸውን የውጭ አገር ሕጎች በሥራ ማዋል ማለት ሕጎች የተጠቀሱለትን አገር ማክበር ማለት ነው ። ከዚህም በተጨማሪ ሕጎቹ በተጠቀሱለት አገርና ፍርድ ቤቱ በሚገኝበት አገር መካከል መቀራረብን ይፈጥራል ። ወዳጅነትንም ያጠነክራል ።

በኢትዮጵያ ፣ እንደ ሌሎች ብዙ አገሮች ፣ ፍርድ ቤቶች የውጭ አገር ሕጎችን በሥራ እንዲያውሉ የሚያስገድድ ሕግ የለም ። ወይም ደግሞ ይህንን ጉዳይ በሚመለከት ኢትዮጵያ የፈረመቻቸው አለምባቀፋዊ ስምምነቶች አሉ ለማለት አይቻልም ። በሌላ በኩል ደግሞ አስፈላጊ በሆነ ጊዜ የኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች በውጭ አገር ሕጎች እንዳይጠቀሙ የሚከለክል የተለየ ሕግ የለም ።

የኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች ለአሠራራቸው መሠረት ማድረግ ያለባቸው የኢትዮጵያን ሕግ ነው በሚል ምክንያት ከኢትዮጵያ ሕግ ጋር ግንኙነት የሌለውን አንድ ጉዳይ በኢትዮጵያ ሕግ መሠረት መወሰን የሚደገፍ አሠራር አይደለም ። ጉዳዩን ለመወሰን አግባብነት ያለው የውጭ አገር ሕግ ሆኖ ከተገኘና ይህንንም ሕግ በኢትዮጵያ ውስጥ በሥራ ማዋል የአገሪቱን መንግሥት ፖሊሲና የሕዝቦቿ

ንም ጥቅሞች የማይጸረር መሆኑ ከተረጋገጠ ፍርድ ቤቶች ይህንን ሕግ ተፈጻሚ በያደርጉት በኢትዮጵያ ላይ ምንም ጉዳት አያስከትልም ። እንዲያውም ፍርድ ቤቶች አግባብነት ያለውን የውጭ አገር ሕግ በሥራ ለማዋል መሞከራቸው ኢትዮጵያ ፍትሕን ለማስገኘት ዓለምአቀፋዊ ግዴታዋን ለመወጣት ጥረት እንዳይረገጥ ያስቆጥራታል ። ተፈጻሚ በሚሆንለት አገርና በኢትዮጵያ መካከል የመቀራረብና የወዳጅነት መፈጠር ምክንያትም ሊሆን ይችላል ። ከዚህም በተጨማሪ በኢትዮጵያ ፍርድ ቤት አግባብነት ባለው የውጭ አገር ሕግ መሠረት የተሰጠ ውሳኔ ሕጉ በኢትዮጵያ ፍርድ ቤት በተጠቀሰለት አገርና እንዲሁም በሌሎች አገሮች ተቀባይነትን ያገኛል ።

ከመንግሥት ፖሊሲና ከህዝብ ጥቅሞች ጋር ሊቃረኑ የማይችሉ አግባብነት ያላቸውን የውጭ አገር ሕጎች ተፈጻሚ ያለማድረግ ማለት ኢትዮጵያ በሌሎች አገሮች ሕጎች ዘንድ ተቀባይነትን ያገኘውን አለምአቀፋዊ አሠራር ለመከተል እንዳልፈለገች ያስቆጥራታል ። ደግሞም የሌሎች አገሮች ፍርድ ቤቶች የኢትዮጵያን ሕጎች በክልላቸው ውስጥ ተፈጻሚ እንዳያደርጉ አጻፋዊ እርምጃ እንዲወሰዱ ምክንያት ሊሆን ይችላል ።

ከዚህ በፊት በተለያዩ ጊዜያት በኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች የቀረቡ የባዕድ ሁኔታ ያለባቸውን ጉዳዮች ብንመለከት ምን ያህል የውጭ አገር ሕጎችን በሥራ ለማዋል መከራ እንደተደረገ ለመገንዘብ ይቻላል ። በምሳሌነትም በቤንዲቶ ቪር ጄኔላና በኢታሊያ አንቶንዮኒ መካከል ተነስቶ የነበረውን ክርክር መጥቀስ በቂ ነው ። ፊደላዊ ውስጥ አመልካች ቤንዲቶ ቪርጄኒያ የኢጣሊያ ሕግ በሚያዘው መሠረት ፍቺ ሳይኖር ከባለቤቱ ተለይቶ መኖር ይችላል ዘንድ ለአዲስ አበባ ፍርድ ቤት ባመለከተ ጊዜ ፍርድ ቤቱ ይህንን የኢጣሊያን ሕግ መሠረት በማድረግ ውሳኔ ሰጥቷል ።

ስለዚህ በውጭ አገር ሕጎች መጠቀም አስፈላጊ ሆኖ ከተገኘና እነዚህም ሕጎች የኢትዮጵያን መንግሥት ፖሊሲና የሕዝቦቿንም ጥቅሞች የማይጸረሩ እስከሆኑ ድረስ የኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች እነዚህን ሕጎች ተፈጻሚ ሊያደርጓቸው አይገባም ማለት የሚነቀፍ ነው ።

II

የውጭ አገር ሕጎች በኢትዮጵያ ያላቸውን ደረጃ ከመግለጻችን በፊት የሌሎች አገሮችን አሠራር መመልከቱ ጠቃሚ ነው ።

የውጭ አገር ሕጎች ደረጃቸው ምንድነው? የውጭ አገር ሕጎች እንደፍሬ ነገር ወይንስ እንደ ሕግ ጥያቄ መታየት ይኖርባቸዋል? የሚለው ጥያቄ በአገሮች ሕጎች መካከል ስምምነት ያልተደረሰበት ጉዳይ ነው ።

በብዙ የአውሮፓ (ሁሉንም የሶሻሊስት አገሮች ጨምሮ)፣ በብዙ የላቲን አሜሪካ አገሮች ፣ እንዲሁም ጃፓንና ደቡብ ኮሪያን በመሳሰሉ ሌሎች ብዙ አገሮች የግል ኢንተርናሽናል ሕጎች፣ ፍርድ ቤቶች የባዕድ ሁኔታዎች ናሯቸው በውጭ አገር ሕጎች መወሰን ያለባቸው ጉዳዮች ባጋጠሟቸው ጊዜ ከተከራካሪ ወገኖች በኩል ጥያቄ ባይቀርብም እንኳ፣ በራሳቸው አነሳሽነት በውጭ ሕጎች መጠቀም ግዴታቸው መሆኑን ያስገነዝባሉ ። ፊደላዊ ከዚህም አገሮች የሚገኙ ፍርድ ቤቶች የውጭ አገር ሕጎችን እንደራሳቸው አገር ሕጎች በእኩል ደረጃ የሚያዩ በመሆኑ በሥራ ለማዋል የሚፈልጓቸውን የውጭ አገር ሕጎች የየአገሮቻቸውን የሕግና

ፍትሕ ሚኒስቴር መሥሪያ ቤቶችን ወይም የውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር መሥሪያ ቤቶችን ወይም ደግሞ አግባብነት ያላቸውን ሌሎች አካሎች ጠይቀው ማወቅ ይችላሉ።

በአንግሎ ሳክሶን አገሮች፣ የእስፔንና የፖርቱጋልን ሕግ ሥርዓት በሚከተሉ አገሮችና እንዲሁም ፈረንሳይን በመሳሰሉ አገሮች ሕጎች የውጭ አገር ሕጎች እንደማናቸውም ፍሬ ነገሮች የሚታዩ በመሆኑ ተከራካሪ ወገኖች ተፈጻሚ እንዲሆኑ የሚፈልጓቸውን የውጭ አገር ሕጎችንም ልክ እንደማናቸውም ፍሬ ነገሮች በፍርድ ቤት ፊት ቀርበው ማሳመን ይኖርባቸዋል¹⁰ ።

በነዚህ በራሳቸው አነሳሽነት የውጭ አገር ሕጎችን ተፈጻሚ ከማያደርጉ አገሮች መካከል በሕጋቸው በኩንቲኔታል የሕግ ሥርዓት ሥር በሚመደቡ አገሮች ሕግ መሠረት ባለጉዳዮች የውጭ አገርን ሕጎች እንዲያስረዱ የሚጠየቁት በባለሞያ በተዘጋጀ የጽሑፍ ማስረጃ አማካይነት ነው።¹¹ የልማድን ሕግ ሥርዓት በሚከተሉ አገሮች ደግሞ የውጭ አገር ሕጎች የሚረጋገጡት በባለሞያ ምስክሮች በሚሰጥ የምስክርነት ቃል ነው።¹²

በኢትዮጵያ የውጭ አገር ሕጎች በምን ደረጃ መታየት እንደሚኖርባቸው በግልጽ የሚያሳይ ሕግ የለም። ቢሆንም ስለኢትዮጵያ ሕጎች በሚመለከት የታወጀውን አዋጅ ቁጥር 1/1934 ከግምት በማስገባት የውጭ አገር ሕጎች በኢትዮጵያ ውስጥ ስላላቸው ደረጃ ለመናገር ይቻላል።

ነጋሪት ጋዜጣ ለማቋቋም በወጣው በዚህ አዋጅ በግልጽ እንደተደነገገው በኢትዮጵያ ውስጥ ተፈጻሚ የሚሆኑ ሕጎች በነጋሪት ጋዜጣ መውጣት እንዳልሰጣቸው ተመልክቷል።¹³ ፍርድ ቤቶችም በዚህ በነጋሪት ጋዜጣ አማካይነት የሚወጡትን ሕጎች የማወቅ (Judicial Notice) ግዴታ አለባቸው።¹⁴ በተቃራኒ አነጋገርም የውጭ አገር ሕጎች በነጋሪት ጋዜጣ ታትመው የማይወጡ በመሆናቸውም ከኢትዮጵያ ሕግ ጋር በአኩልነት ደረጃ እንደ ሕግ አይታዩም። የባዕድ ሁኔታ ያለበትን ጉዳይ ለመወሰን አግባብነት ያላቸው የውጭ አገር ሕጎች ሆነው ቢገኙም የኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች እነዚህን የውጭ ሕጎች በራሳቸው አነሳሽነት ልክ እንደማናቸውም የኢትዮጵያ ሕጎች እንዳሉ በመቁጠርና ፈልጎም በማግኘት በሥራ አያውሉም።

ከዚህ ውጭ ግን ተከራካሪ ወገኖች አግባብነት ያላቸውን የውጭ ሕጎች እንደማናቸውም ፍሬ ነገሮች በማስረጃ ለማረጋገጥ ቢሞክሩና በነዚህም አገር ሕጎች መሠረት ጉዳያቸው እንዲወሰንላቸው ቢጠይቁ የኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች ሕጎችን በሥራ አናውልም ሊሉ አይችሉም። በቤንዲቶ ቪርጂኒያና በኢታሊያ አንቶንዮኒ መካከል ተነስቶ በነበረው ክርክር አመልካች ጥያቄውን የመሠረተው በኢጣሊያ ሕግ ነበር። ጉዳዩን የያዘው የአዲስ አበባ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም አመልካቹ በማስረጃነት የጠቀሳቸውን የኢጣሊያ ሕግ ድንጋጌዎችን እንዲያስረዱ ለት ዶ/ር ቫታሬሊ የተባሉ በኢጣሊያ ሕግ ባለሞያ የምስክርነት ቃላቸውን እንዲሰጡ አድርጓል። ከዚህም በተጨማሪ አመልካቹ ለጉዳዩ አግባብነት ያላቸውን የኢጣሊያ የፍትሕ ስልጠና ሕግ ድንጋጌዎች በማስረጃነት ለፍርድ ቤቱ አቅርቧል።

III

በሰበተኛ ደረጃ ለቀረበው ጥያቄ መልስ ለመስጠት ከመሞከራችን በፊት ደግሞ በሌሎች አገሮች ያለውን አሠራር ከሚከተሉት ሁለት መሠረተ ሀሳቦች አንጻር በአጭሩ እንመልከት።

ሀ/ አሀዳዊ (Unitary) የውርስ መሠረተ ሀሳብ

በዚህ መሠረተ ሀሳብ የሚችን ተንቀሳቃሽና የማይንቀሳቀስ ንብረቶችን የመውረስ ጉዳይ የሚመለከቱ ጥያቄዎች የሚወሰኑት በሚች የግል ሕግ (Personal Law) መሠረት ነው።¹⁵

ይህ የአሀዳዊ መሠረተ ሀሳብ በኢጣሊያ፣ በኒዘርላንድ፣ ስፔን፣ ፖርቱጋል፣ ስዊድን፣ ግብጽንና ጃፓን በመሳሰሉ አገሮችና እንዲሁም ከሩሜንያ በስተቀር በሌሎች የምስራቅ አውሮፓ ሶሻሊስት አገሮች የግል ኢንተርናሽናል ሕጎች ዘንድ ተቀባይነትን አግኝቷል።¹⁶

ለ/ መንታ (Scission) የውርስ መሠረተ ሀሳብ

በአብዛኛዎቹ የኩመን ሎውን (Common Law) የሕግ ሥርዓት በሚከተሉ የእንግሊዝ ኩመንዌልዝ አገሮች፣ ዩናይትድ ስቴትስ፣ ፈረንሳይ፣ ቤልጅግ፣ ሌግዘምበርግ፣ አውስትሪያና ሩማንያን በመሳሰሉ አገሮች የግል ኢንተርናሽናል ሕጎች ዘንድ ተቀባይነትን ካገኘው ከዚህ መሠረተ ሀሳብ መረዳት እንደሚቻለው የሚች የማይንቀሳቀስ ንብረት ጉዳይ የሚወሰነው ንብረቱ በሚገኝበት አገር ሕግ (Lex Situs) ሲሆን ተንቀሳቃሽ ንብረትን በሚመለከት ደግሞ ተፈጻሚነት ያለው የሚች የግል ሕግ (Personal Law) ነው።¹⁷

እዚህ ላይ ማስታወስ የሚገባን አንድ ጉዳይ አለ ። ይኸም የአሀዳዊን ሆነ የመንታን መሠረተ ሀሳብ በሚከተሉ በሁሉም አገሮች የተንቀሳቃሽ ንብረት ውርስን የሚመለከቱ ጥያቄዎች የሚወሰኑት በሚች የግል ሕግ መሠረት መሆኑን ነው። ይሁን እንጂ የግል ሕግ ማለት ምን ማለት ነው? በሚለው ጭቆ ላይ የኩንቲኔንታልንና የኩመን ሎውን የሕግ ሥርዓቶች በሚከተሉ አገሮች መካከል ግልጽ ልዩነት ይታያል።

የኩንቲኔንታልን የሕግ ሥርዓት በሚከተሉ እንደ ፈረንሳይና ኢጣሊያ ባሉና በሶሻሊስት አገሮች የግል ኢንተርናሽናል ሕጎች መሠረት የግል ሕግ ማለት ሚቹ ዜጋ የነበረበት አገር ሕግ (Lex Nationalis) ማለት ነው።¹⁸ እንደ እንግሊዝና ዩናይትድ ስቴትስ በመሳሰሉ የኩመን ሎውን የሕግ ሥርዓት በሚከተሉ አገሮች ደግሞ የግል ሕግ ማለት ሚቹ በሞተበት ጊዜ ይኖር የነበረበት የመደበኛ መኖሪያ ቦታ ሕግ (Lex Domicilii) ማለት ነው።¹⁹

ኢትዮጵያ፣ እንደሌሎች ብዙ አገሮች፣ በሕግ አውጪ የተዘጋጀ የግል ኢንተርናሽናል ሕግ ደንብ የላትም። በዚህ ምክንያትም ለምሳሌ አንድ የባዕድ ሁኔታ ያለበትን ተንቀሳቃሽ ንብረት ውርስ ጉዳይ ብንወስድ ከንብረቱ ጋር ግንኙነት ያላቸውን ውርስ ነክ ጥያቄዎችን ለመወሰን ይቻል ዘንድ ተፈጻሚነት ሊኖረው የሚገባው የኢትዮጵያ ወይንስ ከውርሱ ጋር ግንኙነት ያለው የሌላ አገር ሕግ ስለመሆኑ የሚጠቁም በሕግ አውጪ የተዘጋጀ ደንብ የለም።

ይሁን እንጂ ከዚህ በፊት የጠቅላይና የአዲስ አበባ ክፍተኛ ፍርድ ቤቶች የባዕድ ሁኔታ የሚገኝባቸው ጉዳዮች ባጋጠማቸው ጊዜ ውሳኔዎችን ለመስጠት እንዲያስችሏቸው አንዳንድ መሠረተ ሀሳቦችን ከውጭ አገሮች የግል ኢንተርናሽናል ሕጎች በመውሰድ ለመጠቀም ሞክረዋል።²⁰ ከነዚህም መሠረተ ሀሳቦች አንዱና ከጥያቄው ጋር ግንኙነት ያለው የውርስን ጉዳይ የሚመለከተው ነው።

የአሀዳዊን ሆነ የመንታን የውርስ መሠረተ ሀሳብ እንደሚከተሉ ሁሉም አገሮች፣ እስካሁን በጠቅላይና በከፍተኛ ፍርድ ቤቶች ከተሰጡት በዛ ካሉ ውሳኔ

ዎች መገንዘብ እንደሚቻለው ከተንቀሳቃሽ ንብረት ጋር የተያያዙ የውርስ ጥያቄዎችን ለመወሰን የተሞከረው በሚቼ የግል ሕግ መሠረት ነው። ለምሳሌ የኢትዮጵያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በየሐንሰ ፕሮታና በ ወ/ት ጽጌነሽ መካከል የተደረገውን ክርክር ሰምቶ በሰጠው ውሳኔ ከሚንቀሳቀስ ንብረት ውርስ ጋር ግንኙነት ያለውን ጥያቄ በሚች የግል ሕግ መሠረት ወስኗል።²¹ እንዲሁም ደግሞ የአዲስ አበባ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ወ/ሮ ሶፊያ ተሰማ የተባሉ ግለሰብ የልጃቸው የብሩኖ ሞግዚት ሆነው በመቅረብ እ.አ.አ. ፌብሩዋሪ 2/1958 በአዲስ አበባ ከተማ ውስጥ የሞተውን የልጃቸውን አባትና የአጣሊያ ዜጋ የነበረውን የካልዲሮኒ ጊሴፒን ንብረት በልጃቸው ስም ለማስተዳደር ጥያቄ ባቀረቡበት ጊዜ ፍርድ ቤቱ የሚቼን የግል ሕግ በሥራ በማዋል ውሳኔ ሰጥቷል።²²

የግል ሕግ ማለት ምን ማለት ነው? የሚለውን ጥያቄ በሚመለከት ተቀባይ ነትን ካገኙት ሁለት ትርጉሞች መካከል ኢትዮጵያ የትኛውን መከተል እንደሚኖርባት የሚጠቁም በሕግ አውጪ የተዘጋጀ ደንብ የላትም። ይህም በመሆኑ አንድ ፍርድ ቤት ከሁለቱ ትርጉሞች የፈለገውን አንዱን በመምረጥ ተፈጻሚ ሊያደርግ እንዲችል አጋጣሚ ሁኔታ ተፈጥሮለታል ለማለት ይቻላል።

ከጠቅላይ ፍርድ ቤት ውሳኔ ለመገንዘብ እንደሚቻለው የኢ.ማ ሻክሮ የውርስ ጉዳይ በውስጡ የባዕድ ሁኔታዎችን ያዘለ ጉዳይ ነው። በመሆኑም ሙሉ በሙሉ አገር አቀፍ (Domestic) ጠባይ ካላቸው ሌሎች ጉዳዮች የተለየ ትኩረት ሊሰጠው የሚገባ ጉዳይ ነበር። ይግባኝ ባይሞና እንዲሁም ሚች ባልና ሚስት የአጣሊያ ዜጎች መሆናቸው በውሳኔው ተገልጿል። ይህንንም ጉዳይ በሚመለከት በኢትዮጵያና በአጣሊያ ሕጎች መካከል ግጭት እንደተፈጠረ መገንዘብ ይቻላል። ፍርድ ቤቱም ጉዳዩን ለማየት ሥልጣን ያለው መሆኑን እንዳረጋገጠ ወደ ፍሬ ነገር ጥያቄ ገብቶ ውሳኔ ከመስጠቱ በፊት አግባብነት ያለው የኢትዮጵያ ወይንስ የአጣሊያ ሕግ መሆኑን ማረጋገጥ ይገባል። ለዚህ ጥያቄ በቋ ሙሉ መስጠት የሚቻለውም በቅድሚያ የባዕድ ሁኔታ ያለበት የተንቀሳቃሽ ንብረት ውርስ ጉዳይ መወሰን የሚገባው ሚቾቹ በሞቱበት ጊዜ ይኖሩ በነበሩበት በመደበኛ መኖሪያ ቦታ ሕግ ወይንስ ዜጋ በነበሩት አገር ሕግ መሆን አለበት የሚለው ጥያቄ ምላሽ ሲያገኝ ነው።

ከዚህ በፊት ጠቅላይ ፍርድ ቤትና የአዲስ አበባ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በሰጧቸው ውሳኔዎች የግል ሕግ ለሚለው ሐረግ የመደበኛ ቦታ ሕግ የሚለውን ትርጓሜ መርጠዋል። ለምሳሌ በየሐንሰ ፕሮታና በወ/ት ጽጌነሽ መካከል ተደርጎ በነበረው ክርክርና እንዲሁም የጊሴፒን ካልዲሮኒ ውርስ ጉዳይ በሚመለከት በተሰጡት ውሳኔዎች ፍርድ ቤቶች የመደበኛ መኖሪያ ቦታ ሕግ የሚለውን ትርጓሜ በመቀበል የተንቀሳቃሽ ንብረት ውርስ መወሰን የሚገባው በዚሁ ሕግ መሠረት መሆን እንዳለበት ተቀብለውታል።²³ በነዚህም ፍርድ ቤቶች ተቀባይነትን ያገኘው ትርጉም የኩመን ሎውን የሕግ ሥርዓት በሚከተሉ አገሮች ዘንድ ተቀባይነትን ካገኘው ትርጉም ጋር ተመሳሳይነት ያለው ሆኖ እናገኘዋለን።

ስለዚህ በኢ.ማ ሻክሮ የውሳኔነት መብት ጥያቄ ላይ ውሳኔ እንዲሰጥ ጉዳይ የቀረበለት የአሥመራ አውራጃ ፍርድ ቤት አግባብነት አለው ብሎ የሚያምንበት የግል ሕግ ሚቾች በሞቱበት ጊዜ ይኖሩ የነበረበት የመደበኛ ቦታ ሕግ ነው። በማለት እንደ ጠቅላይ ፍርድ ቤትና እንደ አዲስ አበባ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ተመሳሳይ ትርጉም መምረጥ ይችላል። የሚቾች መደበኛ መኖሪያ ቦታ ሕግ የነበረውን ለመለየት ይቻል ዘንድም ሚቾቹ በሞቱበት ጊዜ መደበኛ ቦታቸው ኢትዮጵያ ወይንስ አጣሊያ እንደነበረ ማረጋገጥ ያስፈልጋል። የሚቾቹ መደበኛ መኖሪያ

ቦታ ኢትዮጵያ ነው ከተባለ ኢማ ቫካር የሚችሉትን ንብረት መውረስ ትችል ወይም አትችል እንደሆነ መወሰን የሚገባው በኢትዮጵያ ሕግ መሠረት ይሆናል ። የሚችሉት መደበኛ መኖሪያ ቦታ ኢጣሊያ ነው ከተባለ ደግሞ በጉዳዩ ላይ ተፈጻሚ መሆን የሚኖርበት የኢጣሊያ ሕግ ነው ።

በሌላ በኩል የኢትዮጵያ ሕግ የከመንሎው የሕግ ሥርዓት ተጽዕኖ ያለበት ሕግ ባለመሆኑ አንድ ፍርድ ቤት በአንድ ጉዳይ ላይ ውሳኔ በሚሰጥበት ጊዜ ቀደም ሲል በተመሳሳይ ጉዳይ ላይ በተሰጠ ውሳኔ መገደድ እንዳለበት የሚያሳይ የሕግ አሠራር (Precedence) በኢትዮጵያ አይታወቅም ። በመሆኑም ቀደም ሲል ከላይ በገለጽናቸው የኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች የተመረጠውን ትርጉም የአሥ መራ አውራጃ ፍርድ ቤት መቀበል ይኖርበታል ለማለት አስቸጋሪ ነው ። ስለዚህም የአውራጃው ፍርድ ቤት የግል ሕግ የሚለውን ሐረግ ሚቶቹ ዜጋ እንደ ነበሩበት አገር ሕግ አድርጎ ቢተረጎም ሚቶች የኢጣሊያ ዜጋዎች ስለነበሩ የውርሱ ጉዳይ በኢጣልያ ሕግ መሠረት ሊወሰን ይችል ነበር ማለት ነው ። የአሥመራ አውራጃ ፍርድ ቤት በውርሱ ጉዳይ ላይ ውሳኔ ለመስጠት በኢትዮጵያ ሕግ ምትክ የኢጣሊያንን ሕግ ተጠቅሟል በሚል ምክንያትም ውሳኔውን መቃወም አይቻልም ።

ማ ጠ ቃ ስ ያ

አንድ በኢትዮጵያ ውስጥ የተከሰተ ጉዳይ የሚያስከትላቸው ወጤቶች በኢትዮጵያ ግዛት ውስጥ ተወስነው ሊቀሩና ጉዳዩም ከውጭ አገር ጋር ምንም ዓይነት ግንኙነት ላይኖረው ይችላል ። በዚህም ጊዜ ከዚህ ጉዳይ ጋር በተያያዘ መንገድ አንዳች ክርክር ቢነሳ የኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ለመስጠት የሚገደዱት በኢትዮጵያ ሕግ መሠረት ነው ። ነገር ግን ፍርድ ቤቶቻችን የሚያጋጥሟቸው ጉዳዮች የባዕድ ሁኔታዎችን ያዘሉ ከሆነ በፍሬ ነገሮች ላይ ውሳኔ ከመስጠታቸው በፊት አግባብነት ሊኖራቸው የሚችሉ ሕጎችን መምረጥ ተገቢ ሆኖ ይገኛል ።

ፍርድ ቤቶች የባዕድ ሁኔታዎች ያሉባቸው ጉዳዮች ባጋጠማቸው ጊዜ በቀጥታ ወደፍሬ ነገሮች ገብተው ውሳኔዎችን ከመስጠታቸው በፊት መከተል የሚገባቸው ሥነ ሥርዓቶች ምን መሆን እንዳለባቸው የሚያሳዩው የግል ኢንተር ኖሽናል ሕግ ነው ።

ይሁን እንጂ ኢትዮጵያ የግል ኢንተርናሽናል ሕግ የሌላት አገር በመሆኗ ፍርድ ቤቶች የባዕድ ሁኔታዎችን በሚመለከት ምን ዓይነት የተለዩ ጥንቃቄዎችን መውሰድ እንደሚገባቸው ማወቅ ያስቸግራቸዋል ። ከኢማ ቫካር የወራሽነት መብት ጥያቄ ጋር የተያያዘውንም ጉዳይ እንደምሳሌ መመልከቱ በቂ ነው ።

ምንም እንኳ የውጭ አገር ሕጎች ከአዋጅ ቁጥር 1/1934 አኳያ ሲታዩ እንደ ማናቸውም የኢትዮጵያ ሕጎች የሕግ ደረጃ ባይኖራቸውም ፍርድ ቤቶች በነዚህ ሕጎች መሠረት ውሳኔ ከመስጠት የሚያግዳቸው የተለየ ሕግ የለም ። የውጭ አገር ሕጎች በኢትዮጵያ ቢያንስ በፍሬ ነገሮች ደረጃ ሊታዩ ስለሚችሉ አንድን ጉዳይ ለመወሰን አግባብነት ያላቸው ከሆኑና የኢትዮጵያን መንግሥት ፖሊሲና የሕዝቦቿን ጥቅሞች የማይጸረሩ ከሆነ በሥራ ሊውሉ ይችላሉ ።

በኢትዮጵያ የግል ኢንተርናሽናል ሕግ ባለመኖሩም የባዕድ ሁኔታ ያለበት የውርስ ጉዳይ በምን ሕግ መሠረት መወሰን እንዳለበት መናገር ያስቸግራል ። የአሀዳዊና እንዲሁም የመን መሠረተ ሀሳቦች ተቀባይነት ባገኙባቸው በሁሉም

አገሮች ዘንድ ተከታይነትን እንዳገኘው አሠራር ሁሉ የኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶችም የውርስን ጉዳይ መወሰን የሚገባቸው በሚችሉ የግል ሕግ መሠረት መሆን አለበት ። ይህ ከሆነ ደግሞ የግል ሕግ ለሚለው ሐረግ ከሁለቱ ታዋቂነት ከአገኙት ትርጉሞች አንዱን መርጦ መያዝ አስፈላጊ ነው ።

በማጠቃለልም ፣ ፍርድ ቤቶቻችን የባዕድ ሁኔታዎች ያሉባቸው ጉዳዮች ባጋጠሟቸው ጊዜ ምን ምን የተለዩ ጥንቃቄዎችን መውሰድ እንደሚኖርባቸው የሚያሳይ የግል ኢንተርናሽናል ሕግ ለኢትዮጵያ ማዘጋጀት በጣም አስፈላጊ ነው ። በእርግጥም በዚህ ጽሑፍ መግቢያ ላይ ለተመለከቱትና ለመሰል ሌሎች ጥያቄዎች መልስ ሊሰጥ የሚችለው በግል ኢንተርናሽናል ሕግ አማካይነት ነው ።

የግርጌ ማስታወሻዎች

- ረዳት ለክቸረር ፣ ሕግ 4ክልቲ ፣ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ
1. የአሥመራ አውራጃ ፍ/ቤት የውርሱን ውሳኔ በኢጣሊያ ሕግ መሠረት እንደሰጠ አድርጎ በጠቅላይ ፍርድ ቤቱ መታየቱ ትክክል እይደለም ። የአውራጃው ፍርድ ቤት የኢትዮጵያን ሕግ በተሳሳቱ መንገድ በመረዳት እግ ሻካሮ በእህቷ በኩል አማጭን እንድትወርስ አድርጓል ። በኢትዮጵያ ሕግ መሠረት ሚስት የባል ሕጋዊ ወራሽ ሆና መቅረብ አትችልም ።
 2. አይ ባጅቴዝ ዘ እፕሊኬሽን አፍ ፍሬንች ሎው ፣ ምዕራፍ 14 ፣ ኢንተርናሽናል ኢንሳይ ክሎፒዲያ አፍ ኮምፖራቲቭ ሎው ፣ ገጽ 9—92
 3. የሶቬዶት ህብረትና የሪፐብሊኬች የፍትሕብሔር ዲፌምበር 8/1961 አንቀጽ 128 ፣ የሀንጋሪ የግል ኢንተርናሽናል ሕግ ጁላይ 1/1974 አንቀጽ 7 ፣ የቼኮህሎቫኪያ የግል ኢንተርናሽናል ሕግ ቅጥር 97/1963 አንቀጽ 36 ፣ የቡልጋሪያ የፍትሕብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ 1952 አንቀጽ 306 ፣ የፖላንድ የግል ኢንተርናሽናል ሕግ 1965 አንቀጽ 6 ፣ የግብጽ የፍትሕብሔር ሕግ 1948 አንቀጽ 28 ፣ የግሪክ የፍትሕብሔር ሕግ 1940 አንቀጽ 33 ወዘተ ።
 4. አ ካህን— ፍሬንድ ፣ ጄኔራል ፕሮፕላንት አንተርናሽናል ሎው ፣ 1776 ፣ ገጽ 318—320 ።
 5. ኤም ዎልፍ ፕራይቪት ኢንተርናሽናል ሎው ፣ 2ኛ እትም ፣ 1950 ፣ ገጽ 412—413.
 6. የኢትዮጵያ ፍትሕብሔር ሕግ አንቀጽ 1731/1/ እንደሚከተለው ይነበባል ። « በሕገ-መንግሥት የተጻፈው ውሎች ባዳሪዎችው ሰዎች ላይ ሕግ ናቸው ። »
 7. በቬንዲቶ ቪርጂኒያ እና በኢታሊያ አንቀጽ መካከል የተደረገ የፍትሕብሔር ክርክር (ከፍተኛ ፍርድ ቤት) የፍ/መ/ቁ/905/50/ ያልታተመ ።
 8. የጀርመን ዲሞክራቲክ ሪፐብሊክ የፍትሕብሔር ሥርዓት ሕግ አንቀጽ 293 ፣ የሀንጋሪ የፍትሕብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ (1952)አንቀጽ 200 ፣ የፖላንድ የግል ኢንተርናሽናል ሕግ ፖራግራፍ I አንቀጽ 39 ፣ የኢጣሊያ የካሳሲዮን ፍርድ ቤት የኢፕሪል 13/1959 ፣ የጀንዋሪ 29/1964 እና የፌብሩዋሪ 16/1966 ውሳኔዎች ፣ የሞንተቬዲ 1939/01940 እንደተሻሻለው ስምምነቶች ተጨማሪ ፕሮቶኮል አንቀጽ 2 ፣ የቡስታማንቴ ኮድ የሀባና ስምምነት 1928 አንቀጽ 408 ፣ የ1936 የፕሮ ፍትሕብሔር ሕግ አንቀጽ 12 ፣ የጃፓንና የደቡብ ኮርያ ፍርድ ቤቶች ልምዶች ወዘተ ።
 9. አይ ዛዚ ፣ ፕራይቪት ኢንተርናሽናል ሎው ኢን ዘ ኢርፒያን ፕሮፕራስ ዲሞክራሲስ (1964) ገጽ 147—152 ።
 10. አይ ዛዚ ገጽ 150
 11. ጂ ኤር ዲሎሜ ፣ ባይላቴራል እስቴዲስ አሜሪካን—ፍሬንች ፕራይቪት ኢንተርናሽናል ሎውስ 2ኛ እትም (1961) ገጽ 172 ።
 12. ጂ.ሲ. ቆሻየር ፣ ፕራይቪት ኢንተርናሽናል ሎው 6ኛ እትም (1961) ገጽ 131—135 ።
 13. ነጋሪት ጋዜጣ ለማጻጻም የወጣው አዋጅ ቁጥር 1/1934 አንቀጽ 2
 14. ነጋሪት ጋዜጣን ለማጻጻም የወጣው አዋጅ ቁጥር 1/1936 አንቀጽ 5
 15. አቅሌ ግራሀልማድሲን ፣ ኮንፍሊክት ቢትዊን ዘ ፕሪንስፕል አፍ ዩኒታሪ ሲስተም ኤንድ ዘ ሲስተም አፍ ሲቪን ዘ ኢንተርናሽናል ኤንድ ኮምፖራቲቭ ሎው ኳርተርሲ ቮልዩም 28 ክልል 4 እከ ቶቦር 1979 ገጽ 600—602
 16. አይ ዛዚ ገጽ 366—379
 17. አትሌ ግራሀል ማድሲን ገጽ 602—604
 18. ክሬኑ ፣ ኦሌማ ዲ ኢን ኢንትርጻክሲዮን ኢድጅ ኢንተርናሽናል ፕራቪ ካምፖር (1965) ገጽ 26
 19. ኤም ዎልፍ ገጽ 567—568
 20. በሀሎክና በሀሎክ መካከል የተደረገ የፍትሕብሔር ክርክር (ጠቅላይ ፍርድ ቤት/የፍት/ይ/መ/ቁ 247/50/ ያልታተመ / ፣ በአልፍሬድ ፖስቶሪና በወ/ሮ አስላንድስ እና ጆርጅ አስላንዲስ መካከል የተነሳው የፍትሕብሔር ክርክር (ጠቅላይ ፍርድ ቤት) የፍት/ይ/መ/ቁ /338 47 (ያልታተመ)
 21. በዩሎንስ ፕሮታና በወ/ት ጽኒንሽ መኩንን መካከል የተደረገ የፍትሕብሔር ክርክር (ጠቅላይ ፍርድ ቤት / የፍት/ይ/መ/ቁ/ 638/49 ያልታተመ)
 22. በሊ ጊሊፒ ካልዲርኒ ውርስ / ከፍተኛ ፍርድ ቤት የፍት / መ ቁ/ 63/50/ ያልታተመ/
 23. በሲቪና በዩቪ መካከል የተደረገ የፍትሕብሔር ክርክር / ጠቅላይ ፍርድ ቤት የፍት/ይ/መ/ቁ/ 1107/56 / ያልታተመ / ፣ በቫቶና በቫቶ መካከል የተደረገ የፍትሕብሔር ክርክር / ጠቅላይ ፍርድ ቤት የፍት /ይ/መ / ቁ/ 784/56 / ያልታተመ / ፣ በዚሶስ መካከል የተደረገ የፍትሕብሔር ክርክር ጠቅላይ ፍርድ ቤት / የፍት / ይ/መ/ቁ/ 654/56 / ያልታተመ /

